

Criminal Justice-Based Effective Drug Treatment. Notes from the London Practice Visit

GABRHELÍKOVÁ, P.

Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Gabrhelíková, P. (2011). Trestněprávní systém podporující efektivitu léčby aneb poznámky ze stáže v Londýně. *Adiktologie*, (11)3, 186–191.

SUMMARY: *This article presents the criminal justice system of England and Wales, which is unique in focusing on the specific target group of offending problem drug users. The system is based on the early assessment of problem drug users among accused offenders, early intervention, the continuity of services, and inter-agency liaison. The criminal justice system uses specific orders and requirements which are based on the client's specific needs, and the courts make a point of enforcing these instruments. The article presents the fundamental components of the system, such as the Drug Interventions Programme (DIP) and the Drug Rehabilitation Requirement (DRR). The text also deals with the monitoring methods used by the criminal justice system and the data showing the effectiveness of crime reduction and the results of mandatory treatment. Certain critical points are also raised in relation to the system. The article is based on an internship and a basic literature review.*

The article describes the experience of pervitin users only. Therefore, it is not possible to generalise all the information presented in this article or apply it to the drug user population as a whole.

KEY WORDS: ENGLAND AND WALES – CRIMINAL JUSTICE SYSTEM – PROBLEM DRUG USERS – OFFENDERS – EARLY INTERVENTION – MOTIVATION – EFFECTIVENESS – MANDATORY TREATMENT – CRIME REDUCTION – DRUG INTERVENTION PROGRAMME – DRUG REHABILITATION REQUIREMENT

Submitted: 13 / JUNE / 2011

Accepted: 3 / AUGUST / 2011

Grant support: The practice visit was supported by the OPPA CZ.2.17/1.1.00/31458 project "Lifelong Education of Professionals in Addictology Research".

Address for correspondence: Pavlína Gabrhelíková, PhD / gabrhelikova@adiktologie.cz / Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Ke Karlovu 11, 120 00 Prague 2, Czech Republic

Trestněprávní systém podporující efektivitu léčby aneb poznámky ze stáže v Londýně

GABRHELÍKOVÁ, P.

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze

Citace: Gabrhelíková, P. (2011). Trestněprávní systém podporující efektivitu léčby aneb poznámky ze stáže v Londýně. *Adiktologie*, (11)3, 186–191.

SOUHRN: Autorka článku představuje na základě stáže a studia odborné literatury trestněprávní systém v Anglii a Walesu, který je zaměřen na specifickou problematiku problémových uživatelů drog páchajících trestnou činností. Systém je postaven na časném monitoringu problémových uživatelů drog ve skupině obviněných, časné nabídce spolupráce s drogovou službou, důsledné kontinuitě poskytovaných služeb, multidisciplinární spolupráci, a to zvláště mezi trestněprávními institucemi a drogovými institucemi. Kriminální justice zde klade důraz na ukládání trestů a povinností, které cíleně reagují na individuální potřeby klientů, přičemž jejich plnění je důsledně kontrolováno. Základními komponenty systému je Drug Interventions programme (DIP) a Drug Rehabilitation Requirement (DRR), jež jsou zde představeny. Text dále uvádí způsoby monitoringu systému a data vypovídající o úspěšnosti redukce recidivy trestné činnosti a o úspěšnosti soudem nařízené léčby. Příspěvek se nicméně nevyhýbá ani možným kritickým ohlasům popisovaného systému.

KLÍČOVÁ SLOVA: ANGLIE A WALES – TRESTNĚPRÁVNÍ SYSTÉM – PROBLÉMOVÍ UŽIVATELE DROG – PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ – ČASNÉ INTERVENCE – MOTIVACE – EFEKTIVITA – NAŘÍZENÁ LÉČBA – REDUKCE RECIDIVY TRESTNÉ ČINNOSTI – PROGRAM DROGOVÝCH INTERVENČÍ – SPECIFICKÝ TREST/SPECIFICKÁ POVINNOST PRO PROBLÉMOVÉ UŽIVATELE DROG

Došlo do redakce: 13 / ČERVEN / 2011

Přijato k tisku: 3 / SRPEN / 2011

Grantová podpora: Stáž byla podpořena z projektu OPPA CZ.2.17/1.1.00/31458 „Další profesní vzdělávání pracovníků v adiktologickém výzkumu“.

Korespondenční adresa: Mgr. Pavlína Gabrhelíková, Ph.D. / gabrhelikova@adiktologie.cz / Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2

Trestní právo, které při zacházení s pachateli trestných činů užívajícími drogy vychází z principů efektivní léčby a dokonce vytváří podmínky pro jejich aplikaci? Trestněprávní systém, který se zároveň významnou měrou podílí na financování drogových služeb?! Zní to nepravděpodobně? V našich podmínkách zatím bohužel ano. Dobrou zprávou je, že v Anglii a Walesu byl takový systém na přelomu 20. a 21. století zaveden a je zde s úspěchem realizován. Systém je postaven na časném monitoringu problémových uživatelů drog ve skupině obviněných, časné nabídce spolupráce s drogovou službou, důsledné kontinuitě poskytovaných služeb, multidisciplinární spolupráci a dále pak na ukládání trestů a povinností, které cíleně reagují na individuální potřeby klientů.

Článek vychází z poznatků získaných během týdenní stáže v Londýně v září 2010.

● 1 LÉČBA UŽIVATELŮ DROG ZÁJMEM TRESTNÍHO PRÁVA?

Z jakých důvodů se Anglie a Wales cíleně zaměřily na uživatele drog, kteří páchají trestnou činností? Provedené odhady ukazují, že uživatelé návykových látek jsou zodpovědní za třetinu až polovinu z celkového objemu spáchané majetkové trestné činnosti. Jiné odhady hovoří o tom, že ročně působí v Anglii uživatelé drog pácháním trestné činnosti společností škodu ve výši téměř 14 bilionů liber (NTA, 2009). Další výzkumná zjištění potvrzují, že v průměru každý druhý vězeň je problémovým uživatelem drog. Odborníci, kteří připravovali revizi anglické trestní justice, se intenzivně věnovali také úzce provázanému vztahu mezi užíváním drog a pácháním trestné činnosti a jeho prokazatelnému vlivu na vyšší recidivu páchání trestné činnosti (NAO, 2004). Stejně tak se zaměřili na výstupy z výzkumů drogové léčby a jejího vlivu na snížení recidivy páchání trestné činnosti. Základní premisou, ze které tak nový trestněprávní systém vycházel, byla akceptace drogové léčby jako efektivního nástroje, který je schopen rozbít bludný kruh užívání drog a páchání trestné činnosti (NAO, 2004).

● 2 CÍLOVÁ SKUPINA

Cílovou skupinou, na kterou byl nový systém trestněprávních intervencí směřován, jsou problémoví uživatelé drog. Zároveň systém jednoznačně proklamuje, že není zaměřen na členy organizovaných skupin obchodujícími s drogami (pachatele trestných činů porušujícími drogové zákony), stejně tak ani na klienty, kteří s návykovými látkami pouze experimentují a u kterých není rozvinuta závislost. Právě časná a kvalitní diagnostika problémových uživatelů drog mezi pachateli majetkové trestné činnosti je jedním z klíčových nástrojů popisovaného systému. Problémoví uživatelé drog jsou diagnostikováni na základě propracovaných diagnostických postupů a nástrojů (testování na přítomnost

návykových látek, diagnostický dotazník a diagnostický rozhovor, který je vedený pracovníkem drogových služeb).

● 3 ZÁKLADNÍ KOMPONENTY

Trestněprávní systém je postaven na dvou základních komponentech. Prvním komponentem je DIP¹ (Drug Interventions Programme – volný překlad: program drogových intervencí), druhým je DRR² (Drug Rehabilitation Requirement – volný překlad: soudem uložená povinnost podílet se na řešení drogových problémů) (NTA, 2011).

● 3 / 1 DIP (Drug Interventions Programme)

DIP (Drug Interventions Programme) byl zaveden v roce 2003 jako klíčový nástroj trestní justice pro řešení drogové problematiky a snížení kriminality. Je založen na úzké spolupráci širokého spektra institucí – policie, státního zastupitelství, soudů, probační a vězeňské služby, poskytovatelů drogových služeb, státních institucí a akčních drogových týmů³ – a umožňuje tak zprostředkovat léčbu a realizovat postup šitý na míru konkrétnímu uživateli drog. DIP je základní bází a programem, na jehož základě probíhá spolupráce s klientem doslova od prvních hodin od jeho zadržení policií.

Během prvních několika hodin po zadržení jsou všichni pachatelé vytipovaných majetkových trestných činů (trestné činy, u kterých je vyšší pravděpodobnost, že jsou spáchány uživatelem drog), nuceni podrobit se testování na přítomnost nelegálních návykových látek. Testování je povinné, stejně tak jako – v případě pozitivního výsledku testu – povinnost setkat se s kontaktním pracovníkem drogových služeb, který se podílí na DIP (CRI, 2010; SSJ, no date). Tito pracovníci zpravidla docházejí na policejní stanici na základě telefonického hovoru. Během prvního setkání s klientem je pak provedena základní diagnostika, zjištěna míra motivace ke změně. Na základě několika setkání je připraven ve spolupráci s klientem plán řešení jeho drogového problému. Klientovi je zprostředkován kontakt na pracovníka probační a mediační služby, na pracovníky drogových léčebných služeb. O spolupráci s klientem a o plánu řešení jeho drogového problému je informován soud, který při svém rozhodování k navrženým závěrům přihlíží. V drogových službách, které se na DIP podílejí, je kladen důraz na kontinuitu spolupráce – jeden pracovník se snaží klienta provázet skrze všechny služby, a to i v případě, že klient nastupuje do drogové léčby (CRI, 2010; SSJ, no date).

1/ V anglickém jazyce se běžně používá zkratka DIP, zkratku proto budeme v článku dále využívat.

2/ V anglickém jazyce se běžně používá zkratka DRR, zkratku proto budeme v článku dále využívat.

3/ Drug Action Teams.

● 3 / 2 DRR (Drug Rehabilitation Requirement)

DRR je soudem uložená povinnost podílet se na řešení drogových problémů. V roce 2005 nahradil DRR původně užívaný Drug Treatment and Testing Order (volný překlad: trest spočívající v podrobení se drogové léčbě a testování), který byl v rámci nového systému zaveden v roce 2000. DRR není samostatným trestem, ale povinností⁴, kterou může soud uložit vedle trestů nespojených s odnětím svobody (často obecně prospěšných prací, podmíněného trestu, ale i dalších). Součástí DRR může být povinnost podrobit se celé škále léčebných programů od poradenství přes substituční léčbu a různé intenzity ambulantní léčby až po léčbu pobytovou. Další součástí DRR je i povinnost podrobit se testování na přítomnost návykových látek. DRR je pachateli uloženo na základě jeho předešlé spolupráce s DIP, přičemž potencuje klienta k řešení jeho drogových problémů. Konkrétní podoba DRR vychází striktně ze zjištěných individuálních potřeb klienta (National Probation Service, 2005; SSJ, no date).

DRR může být uložen na dobu 6 měsíců až 3 let, a to ve třech úrovních intenzity spolupráce. Nejnižší úroveň vyžaduje spolupráci klienta s drogovou službou 1 hodinu týdně, střední úroveň 8 hodin týdně a nejvyšší úroveň je minimálně 15 hodin spolupráce týdně. Klient v rámci DRR spolupracuje s léčebným či poradenským zařízením, s probační službou, je v kontaktu s pracovníkem DIP (National Probation Service, 2005; SSJ, no date). Plnění DRR je soudem průběžně sledováno a důsledně vyžadováno, a to jak prostřednictvím písemných zpráv, tak i prostřednictvím slyšení (předvolání klienta k soudu).

Dalšími nástroji, které trestněprávní systém v Anglii a Walesu využívá, je například Integrated Drug Treatment System (integrováný systém drogové léčby), který může být uložen klientům ve výkonu trestu odnětí svobody. Při práci s mladistvými pachateli je využívána obdoba DRR Youth Rehabilitation Order (léčebný příkaz/trest pro mladistvé) (NTA, 2011).

● 4 PODPORA, MONITORING, VÝZKUM A FINANCOVÁNÍ POD JEDNOU STŘECHOU

V souvislosti s revizí systému trestního práva byla v roce 2001 pod ministerstvem zdravotnictví založena National Treatment Agency for Substance Misuse (Národní agentura pro léčbu drogových závislostí, dále jen NTA). Cílem

4/ V našem trestněprávním systému by mohla být určitou obdobou přiměřená povinnost dle § 48/4c trestního zákona č. 40/2009 Sb., jejíž konkrétní podoba – znění, určuje soud. Na rozdíl od DRR ale nepředchází jejímu uložení důsledné předjednání uložení povinnosti s klientem, podoba jejího výkonu není zákonem upřesněna a zvláště kontrola plnění přiměřené povinnosti bývá ze strany soudů zpravidla minimální, což se odráží také i v její nižší vymahatelnosti. V praxi to znamená, že pokud pachatel ve zkušební době podmíněného trestu vyložené neporuší podmínky tím, že by spáchal další trestný čin, není skutečnost, že přiměřená povinnost nebyla splněna, pro soud nijak významná.

NTA je zajištění široké dostupnosti, dostatečné kapacity a efektivity léčby drogových závislostí v Anglii. NTA zaujímá klíčovou roli při koordinaci drogové politiky mezi jednotlivými rezorty (ministerstva zdravotnictví, vnitra, školství, spravedlnosti, práce a sociálních věcí). NTA také podporuje drogové služby na lokální úrovni, aby průběžně vyhodnocovaly specifické potřeby v oblasti léčby drogových závislostí dané lokality a poskytovaly dobrou kvalitu služeb v souladu se státní drogovou politikou (NTA, 2011). Zásadní pro vznik a zajištění chodu nového systému, jeho dalšího rozvinutí a ověření v praxi byla dále revize systému financování drogových služeb. Významnou roli v koordinaci financování drogových služeb hraje právě NTA, a to prostřednictvím finančních prostředků ministerstev vnitra, spravedlnosti a zdravotnictví. NTA dále administruje National Drug Treatment Monitoring System (Národní systém monitoringu drogové léčby). NTA díky této databázi disponuje širokým spektrem informací o uživatelích drog (typ drogy, intenzita užívání, míra trestné činnosti, spáchaná trestná činnost, uložený trest a další údaje), o drogové léčbě a její efektivitě. Monitoring účinnosti trestněprávních opatření patří k dalším úkolům NTA. Výzkumné ověřování účinnosti využívaných postupů vychází z více zdrojů a zaměřuje se na úspěšnost v ukončení léčby, dobu abstinence a sleduje, zda nedochází k recidivě při páchaní trestné činnosti (NTA, 2011). Informace z léčebného programu, informace od klienta samotného byly v některých výzkumech triangulovány údaji z trestněprávního systému (záznamy z rejstříku trestu), což pozitivně ovlivnilo poměrně vysokou validitu získaných dat v oblasti recidivy trestné činnosti.

● 5 ÚČINNOST SYSTÉMU

Co vlastně dělá léčbu účinnou? Volně podle Kaliny (2000) je účinná léčba ta, která respektuje a vychází z následujících principů: 1) nástupu do léčby předchází poradenství, 2) práce s motivací klienta (a to i v době před nástupem do léčby), 3) individualizovaný přístup ke klientovi, 4) zvolení vhodného druhu léčby dle klientových individuálních potřeb, 5) podpora zapojení klienta do léčby. Zdá se, že se v britském trestněprávním systému všechny výše jmenované principy potkávají a podle všeho se je zřejmě daří realizovat i v samotné praxi.

Účinnost výše popsaného trestněprávního systému je podle výzkumů opravdu poměrně vysoká, a to jak z pohledu úspěšnosti udržení se v léčbě a doby následné abstinence, tak i z hlediska redukce recidivy páchaní trestné činnosti, jež je z úhlu pohledu trestního práva samozřejmě stěžejní. Za všechny představme dílčí výstupy z výzkumu NTA (NTA, 2009), který byl publikován pod názvem *Sledování změn v páchaní trestné činnosti u drogově závislých po uložení substituční léčby (Changes in offending following prescribing treatment for drug misuse)*. Tento výzkum využívá z metodologického hlediska triangulace dat NDTMS (Ná-

Tabulka 1 / Table 1

Přehled počtů obvinění problémových uživatelů drog před léčbou a jeden rok po jejím započetí (převzato z NTA, 2009, s. 9)

Numbers of charges preferred against problem drug users prior to treatment and one year after their entering treatment (adopted from NTA, 2009, p. 9)

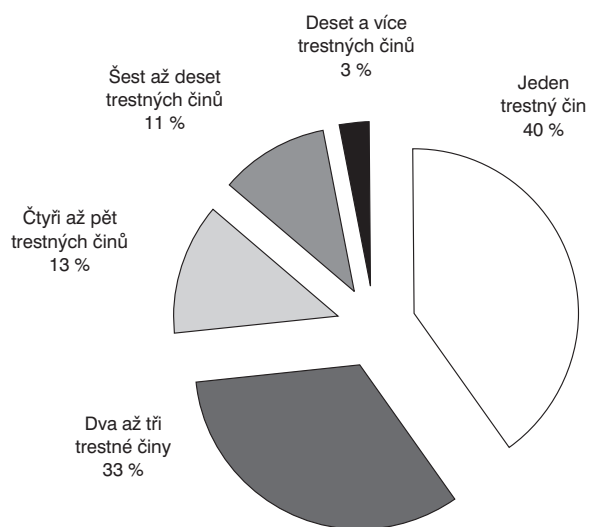
Typ trestné činnosti	Počet obvinění*		% rozdíl
	rok před	rok poté	
Úmyslné způsobení škody	97	24	-75%
Drogové trestné činy (držení a prodej malého množství drogy; dovoz, vývoz, výroba a prodej)	505	149	-70%
Podvod, padělání, přechovávání (cizí věci)	366	123	-66%
Řízení pod vlivem omamných látek a další tr. činy spojené s řízením vozidla	509	185	-63%
Nabízení sexuálních služeb/prostituce	83	31	-62%
Násilné trestné činy; narušování veřejného pořádku/výtržnosti; loupeže	455	215	-53%
Krádeže (včetně krádeží v obchodech); krádeže (z motorových vozidel)	1 252	635	-49%
Vloupání	97	68	-29%
Vyhýbání se soudu; porušení kauce; neplnění uloženého trestu	942	807	-14%
Ostatní	66	16	-75%
Celkem	4 372	2 553	-48%

* Výzkum byl proveden na vzorku 1 476 problémových uživatelů drog, kterým byla uložena povinnost podrobit se substituční léčbě.

* The research was carried out using a sample comprising 1,476 problem drug users ordered to undergo mandatory substitution treatment.

rodní systém monitoringu drogové léčby) za pomoci dat PNC (Police National Computer). Výzkum byl proveden na vzorku 1 476 problémových uživatelů drog, kterým byla uložena povinnost podrobit se substituční léčbě. Výstupy z meziročního srovnání ukazují na zhruba 50% snížení počtu ob-

vinění problémových uživatelů drog (*tabulka 1*). Stejný výzkum poskytuje i pohled na redukcí trestné činnosti z hlediska počtu spáchaných trestných činů u jednotlivých klientů. I zde je v meziročním srovnání redukce významná (*graf 1, 2*). U počtu klientů bez sdělení obvinění vidíme posun

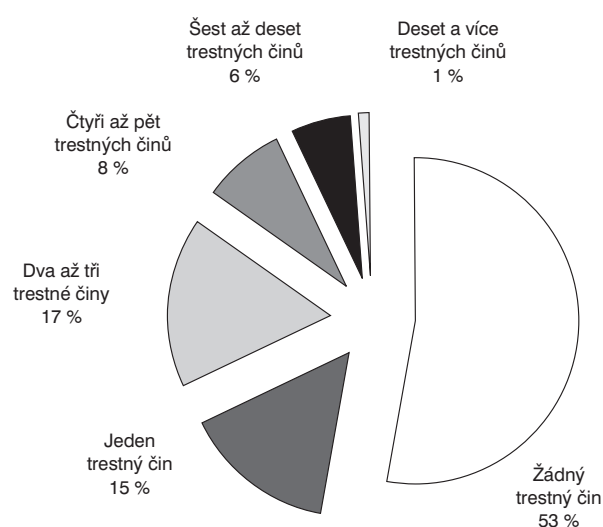
Graf 1 / Graph 1

Procentuální zastoupení počtu obvinění u problémových uživatelů drog* před započítáním léčby (převzato z NTA, 2009, s. 10)

Percentage rates of the numbers of charges raised against problem drug users* prior to treatment (adopted from NTA, 2009, p. 10)

*Výzkum byl proveden na vzorku 1 476 problémových uživatelů drog, kterým byla uložena povinnost podrobit se substituční léčbě.

*Research was carried out using a sample comprising 1,476 problem drug users ordered to undergo mandatory substitution treatment.

Graf 2 / Graph 2

Procentuální zastoupení počtu obvinění u problémových uživatelů drog* rok po započítání léčby (převzato z NTA, 2009, s. 10)

Percentage rates of the numbers of charges raised against problem drug users* one year after their entering treatment (adopted from NTA, 2009, p. 10)

*Výzkum byl proveden na vzorku 1 476 problémových uživatelů drog, kterým byla uložena povinnost podrobit se substituční léčbě.

*Research was carried out using a sample comprising 1,476 problem drug users ordered to undergo mandatory substitution treatment.

z 0 % na 52 %, u klientů s jedním obviněním jde o posun ze 40 % na 15 %. U klientů, kterým byla sdělena dvě obvinění, se jedná o meziroční posun z 33 % na 17 % (NTA, 2009).

● 6 KRITICKÉ OHLASY

Pro úplnost by měla zaznít i případná kritika systému. Kritickou výtkou, která v průběhu stáže zazněla opakovaně, je skutečnost, že důraz na řešení drogových problémů u klientů – pachatelů trestné činnosti, vede k horší dostupnosti léčby pro klienty, kteří se do konfliktu se zákonem nedostávají. Konkrétně byla zmiňována delší čekací lhůta před vstupem do léčby pro klienty bez konfliktu se zákonem. V momentu nástupu do léčby tak může být a bývá klient, který spáchal trestnou činnost, ve výhodě oproti klientovi, který trestnou činnost nepáchá.

● 7 ZÁVĚR

V našich podmínkách se drogové instituce v posledních letech bohužel potýkají s daleko zásadnějšími, někdy i zcela kruciólními tématy, než je zlepšení spolupráce mezi drogovými službami a trestněprávními institucemi. Bohužel je taky zřejmé, že v současné době není v České republice v dohledu zásadnější revize trestněprávního přístupu k problémovým uživatelům drog. Přesto doufám, že představení britského systému může být příjemným oživením, inspirací a přinejmenším může přispět k obohacení pohledu na problematiku uživatelů drog páchajících trestnou činností.

LITERATURA / REFERENCES

- National Treatment Agency for Substance Misuse (NTA) (2009). *Breaking the link. The role of drug treatment in tackling crime*. London: author. Retrieved 20. 11. 2009 from: <http://www.nta.nhs.uk/btl-tackling%20crime.aspx>.
- National Audit Office (NAO) (2004). *The Drug Treatment and Testing Order: early lessons. Report by the comptroller and auditor general, HC 366 Session 2003–2004*. London: author. Retrieved from 6. 9. 2009 from http://www.nao.org.uk/publications/0304/drug_treatment_and_testing.aspx.
- Kalina, K. (2000). *Kvalita a účinnost v prevenci a léčbě drogových závislostí*. Praha: A.N.O./o.s. SANANIM.
- National Treatment Agency for Substance Misuse (NTA). (2011). *Drug treatment and NTA*. Retrieved 12. 4. 2011 from: <http://www.nta.nhs.uk/about-story.aspx>
- The Society of St. James (SSJ) (no datea). *Drug Intervention Programme*. Retrieved 16. 4. 2011 from: <http://www.ssj.org.uk/addiction-services/dip.html>.
- The Society of St. James (SSJ) (no dateb). *Drug Rehabilitation Requirement*. Retrieved 15. 4. 2011 from: <http://www.ssj.org.uk/addiction-services/drr.html>.
- CRI. (2010). *Criminal Justice Services*. Retrieved 15. 4. 2011 from: <http://www.cri.org.uk/>.
- National Probation Service (2005). *New sentences for offences committed on or after 4 April 2005*. Retrieved 15. 4. 2011 from: http://www.kentprobation.org/documents/leaflets/cja2003/cja03drr1_drug_rehabilitation_requirement.pdf.

PŘEDLÉKAŘSKÁ PRVNÍ POMOC

KNIHY

Bydžovský Jan

Každý z nás by ji měl znát, každý z nás ji ve svém životě bude pravděpodobně někdy potřebovat a nikdo nevíme, kdy to bude – kdy naše znalosti a pohotová reakce zachrání lidský život. Přinášíme vám proto neocenitelnou publikaci, které byste měli věnovat pozornost dříve, než to, co se v ní dočtete, budete potřebovat pro někoho ve svém okolí, své blízké nebo sebe. Renomovaný český autor, profesionální záchranář a lékař urgentního příjmu a zdravotnické záchranné služby, vás přehledným a vyčerpávajícím způsobem seznámí s postupy při poskytování předlékařské první pomoci. Všem potenciálním laickým záchráncům, ale též zdravotníkům a studentům zdravotnických oborů se tak dostává do ruky ucelená příručka sestavená na bázi nejnovějších poznatků. Grada Publishing, a. s., 144 × 207, brožovaná vazba, 120 stran, cena 149 Kč, 6,41 €, ISBN: 978-80-247-2334-1, kat. číslo 1957

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Centrum adiktologie PK 1. LF UK v Praze,
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz